శ్రీరస్తు

తెలుఁగుసమస్యలు

చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

వారిచేఁ బ్రకటితము.

All Rights Reserved.

Printed by
V. VENKATESWARA SASTRULU
of V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
at the 'VAVILLA' PRESS,
MADRAS—1953.

శ్రీరస్తు

తెలుఁగు సమస్యలు

*చెలువుగ రామలక్ష్మణులు సీతకుఁ దమ్ములు శంభుఁడన్నయున్.

చ. అలర గణింపఁ బంక్తిరథునాత్మజు లెవ్వరు ? మైథిలుండు నే
లలనకుఁ దండ్రి? మన్మథునిలావుశరంబులు నేవి? కాళికా
చెలువునిచామ మెద్ది? మఱి సీరికి శౌరియు నేమి కావలెన్?
చెలువుగ రామలక్ష్మణులు సీతకుఁ దమ్ములు శంభుఁడన్నయున్. 1

*భల్లూకముకడుపులోన భానుఁడు గ్రుంకెన్.

క. అల్లంత ప్రొద్దుకాఁడను
విల్లందుక వేఁటకాఁడు వేయఁదొడంగెన్
జిల్లంపకోల చిక్కెను, భల్లూ... 2

*రంకులు తేఁ బోయి యేడురాత్రి ళ్లాయెన్.

క. అంకయ వెంకయ గూడుక
వంకాయలపాటి త్రోవ వడిగాఁ బోవన్
ఇంకను రాకుండిరి గో, రంకులు... 3

*గుత్తపుతాపితారవికకుట్టు పటుక్కన పీడె నింతికిన్.

ఉ. అత్తఱిఁ జిత్తజుండు విరహాంగనలం గనలింప నిక్షువి
ల్లెత్తిధనుర్గుణంబు మెఱయించి నిశాతవినూతనప్రసూ
నోత్తమబాణపంక్తికుచయుగ్మముదాటునఁదాఁక నేసినన్, గు

ఉ. ఇత్తఱి రమ్ముర మ్మనుచు నింపుగ గొల్లలు తన్నుఁ బిల్వఁగాఁ
దత్తరపాటునం గదిసి తాండవకృష్ణుఁడు సుందరాంగిపై, మె
త్తనిపూలపాన్పునను మెచ్చిచనుంగవలంటినప్పుడే, గుత్త...

*దిద్దిమ్మని వత్సనాయితిమ్మనియింటన్.

క. అద్దిర ! శ్రీభూనీళలు
ముద్దియ లాహరికి గలరు ముగురమ్మలలో
పెద్దమ్మ నాట్య మాడెను, దిద్దిమ్మని... 6

*ఉత్తరమున భానుబింబ ముదయం బయ్యెన్..

క. అత్తుగఁ దూరుపుపడమరఁ
జిత్తరువు లిఖించి నిదురఁ జెందితి నౌరా !
చిత్తరువు వ్రాయఁబోవలె, నుత్త... 7

*విపరీతపుఁబులుసుకూర విస్తరి మ్రింగెన్.

క. అపురూపపు లేఁతాకుల
విపరీతపు బ్రాహ్మణుండు విస్తరిఁ గుట్టెన్
చపలాక్షి వండిపెట్టెను, విపరీ... 8

*సుగ్రీవునియెడమకాలు శునకము గఱచెన్.

క. అగ్రారపునడివీథిలో
నిగ్రహముఁగ బొమ్మలాట నేర్పున నాడన్
విగ్రహము లెత్త మఱచిన, సుగ్రీ... 9

*నినునిను నిన్ను నిన్ను మఱి నిన్నును నిన్నును నిన్ను నిన్ను నన్.

చ. అనిలజ! జాంబవంత! కమలాప్తతనూభవ! వాయుపుత్ర! యో
పవన! సుషేణ! నీల! నల ! భానుకులుం డగు రాఘవేన్ద్రుఁ డ
ద్దనుజపురంబు వేగెలువ దైత్యులఁ జంపను వేగరమ్మనెన్, ని...

చ. అనఘ సురాపగాతనయ! యర్కతనూజ విచిత్రవీర్యనం,దన
గురుపుత్ర! ద్రోణ! కృప! నాగపురీశ్వర! దుస్ససేన!ర,మ్మనుమనె
రాజసూయముయమాత్మజుఁడిప్పుడు చేయఁబూనితా, ని...

చ. అనఘసురేశ! వాయుసఖ! యర్యమనందన! రాక్షసేంద్ర! యా
వననిధినాథ! గంధవహ! వైశ్రవణా! నిటలాక్ష! తాను ర,మ్మను
మనిచెప్పెమాధవుఁడుమారుని పెండ్లికిమిమ్మునందఱిన్, ని...

*సొరచెట్టున బీరకాయ సొంపుగఁ గాచెన్.

క. అరవిందకోమలంబగు
నరవిందపుఁగోలను కెలననావలపిఱుఁదన్
గరిమనుసొంపుగఁ జూచిన, సొర... 13

*విధవాగమనంబు మిగుల వేడుక నేసెన్.

క. అధికారిదర్శనేచ్ఛా
గ్రథితుఁడ నై సుశకునంబుఁ గాంక్షింపఁగ నా
కధికఫలప్రద యగుచును, విధవా... 14

*కన్నకుమారుండు మగఁడు గాఁగ వరించెన్.

క. అన్నన్న! రాధ సొగసున
కెన్నిక యగుమగఁడు లేవిక హేలాగతిచే
నన్న యగునందగోపుఁడు, కన్న... 15

*రతిరాజగృహంబుమీఁద రవి యుదయించెన్.

క. అతివల మొగ మెఱుఁగక యా
గతి నతిరతివాంఛఁ దగిలి కష్టసుఖములన్
మతిఁ దలఁపవు, లే లెమ్మిఁక, రతి.... 16

ఉ. ఇ త్తఱి రమ్మురమ్మనుచు నింపుగ గొల్లలు తన్నుఁ బిల్వఁగాఁ
దత్తరపాటునం గదిసి తాండవకృష్ణుఁడు సుందరాంగిపై, మె
త్తనిపూలపాన్పునను మెచ్చిచనుంగవలంటినప్పుడే, గు త్త...

*దిద్దిమ్మని వత్సవాయితిమ్మనియింటన్.

క. అద్దిర ! శ్రీభూనీళలు
ముద్దియ లాహరికి గలరు ముగురమ్మలలో
పెద్దమ్మ నాట్య మాడెను, దిద్దిమ్మని... 6

*ఉత్తరమున భానుబింబ ముదయం బయ్యెన్..

క. అత్తుగఁ దూరుపుపడమరఁ
జిత్తరువు లిఖించి నిదురఁ జెందితి నౌరా !
చిత్తరువు వ్రాయఁబోవలె, ను త్త... 7

*విపరీతపుఁబులుసుకూర విస్తరి మ్రింగెన్.

క. అపురూపపు లేఁతాకుల
విపరీతపు బ్రాహ్మణుండు విస్తరిఁ గుట్టెన్
చపలాక్షి వండిపెట్టెను, విపరీ.... 8

*సుగ్రీవునియెడమకాలు శునకము గఱచెన్.

క. అగ్రారపునడివీథిలో
నిగ్రహముఁగ బొమ్మలాట నేర్పున నాడన్
విగ్రహము లెత్త మఱచిన, సుగ్రీ... 9

*నినునిను నిన్ను నిన్ను మఱి నిన్నును నిన్నును నిన్ను నిన్ను నన్.

చ. అనిలజ! జాంబవంత! కమలాప్తతనూభవ! వాయుపుత్ర! యో
పవన! సుషేణ! నీల! నల ! భానుకులుం డగు రాఘవేన్ద్రుఁ డ
ద్దనుజపురంబు వేగెలువ దైత్యులఁజంపను వేగరమ్మనెన్, ని...

చ. అనఘ సురాపగాతనయ! యర్కతనూజ విచిత్రవీర్యనందన
గురుపుత్ర! ద్రోణ! కృప! నాగపురీశ్వర! దుస్ససేన!ర,మ్మనుమనె
రాజసూయముయమాత్మజుఁడిప్పుడు చేయఁబూనితా, ని...

చ. అనఘసురేశ! వాయుసఖ! యర్యమనందన! రాక్షసేంద్ర! యో
వననిధినాథ! గంధవహా! వైశ్రవణా! నిటలాక్ష! తాను ర,మ్మను
మనిచెప్పెమాధవుఁడుమారుని పెండ్లికిమిమ్మునందఱిన్, ని...

*సొరచెట్టున బీరకాయ సొంపుగఁ గాచెన్.

క. అరవిందకోమలంబగు
నరవిందపుఁగోలను కెలననావలపిఱుఁదన్
గరిమనుసొంపుగఁ జూచిన, సొర... 13

*విధవాగమనంబు మిగుల వేడుక నేసెన్.

క. అధికారిదర్శనేచ్ఛా
గ్రధితుఁడ నై సుశకునంబుఁ గాంక్షింపఁగ నా
కధికఫలప్రద యగుచును, విధవా... 14

*కన్నకుమారుండు మగఁడు గాఁగ వరించెన్.

క. అన్నన్న! రాధ సొగసున
కెన్నిక యగుమగఁడు లేవి హేలాగతిచే
నన్న యగునందగోపుఁడు, కన్న... 15

*రతిరాజగృహంబుమీఁద రవి యుదయించెన్.

క. అతివల మొగ మెఱుఁగక యీ
గతి నతిరతివాంఛఁ దగిలి కష్టసుఖములన్
మతిఁ దలఁపవు లే లెమ్మిఁక, రతి... 16

*గాడిద యేడిచెఁ గదన్న! ఘనసంపన్నా!

క. ఆడినమాటకుఁ దప్పిన
గాడిదకొడు కంచుఁ దిట్టఁగా విని యయ్యో!
వీఁడా నాకొకకొడు కని, గాడిద... 17

*ముట్లుడిగినసతికి నొక్క మొగశిశు పుట్టెన్.

క. ఇట్లాకఠినప్రాసము
లెట్లాటికవీంద్రు కయిన నీయందగునా
యట్లయితే నవమాసపు, ముట్లుడిగి... 18

*ఇనశశిబింబయుగ్మ ముదయించె దినాంతమునందుఁ దద్దిశన్.

చ. ఇనసమతేజ! మీరు సెలవిచ్చినపీఠము హేమరత్నసం, జన
నము మేరుప్రస్తరము చక్కఁగఁదీర్చితి వశుమయ్యె నేర్పున
సురకోటులం దిశలఁ బొల్పుగ వ్రాయుచు రాఁగ నేటికిన్...

*కప్పకు సంపంగినూనె కావలె వింటే.

క. ఇప్పార మేలెడిపార్థివుఁ
డిప్పుడు నీతాపు కనిచె నిదిగో యార్యా!
తెప్పున నంగడితలుపులు, కప్ప... 20

*ఎలుకలు తమకలుగులోని కేనుఁగుఁ దీసెన్.

క. ఇలలో నిద్దఱురాజులు
మలయుచుఁ జదరంగమాడి మాపటివేళన్
బలమెత్తి కట్ట మఱచిన, నెలుక... 21

*చత్రాతిని నారఁ దీయఁ జయ్యన వచ్చున్.

క. ఇట్రార యుక్తి చెప్పెద
పట్రా యిది తాటిమట్ట పదిలముతోడన్
కొట్రా నీభుజశక్తిని, చట్రా... 22

*పాతరలో సూర్యుఁడుదయపర్వత మెక్కెన్.

క. ఈతఁడె కాపుల పిలువుఁడు
రాతిరి ప్రొద్దెల్ల జాతరాయెను ధాన్యం
బాతురముగఁ బోయింతము, పాతరలో... 23

*వక్త్రంబుల్ పదికన్నులై దుకరముల్ వర్ణింపఁగా వెయ్యగున్.

శా. ఈక్త్రాప్రాసము చెడ్డదంచు విన మీరెంతేసివారాడఁగా
వాక్త్రాసం బది సత్కవీశ్వరుల త్రోవల్ గావు నేఁ జెప్పెదన్
దిక్త్రారాతికిఁ బార్వతీశ్వరులకున్ దిగ్మప్రభారాతికిన్, వక్త్రం.

*గుండ్రాతికిఁ గాళ్లు వచ్చి గునగున నడిచెన్.

క. ఉండ్రా యోరి దురాత్మక!
ఇండ్రాప్రాసంబు కవుల కియ్యందగునా
యండ్రాముపదము సోఁకిన, గుండ్రా... 25

క. ఉండ్రానియడవిలోపల
గుండ్రాయై యున్నయట్టికోమలిపైఁ గో
దండ్రాముపదము సోఁకిన, గుండ్రాతికి... 26

క. తండ్రిపనుప మునివెంటను
పండ్రెండవయేఁట రామభద్రుఁడు చనికా
ల్గుండ్రించి ధూళిఁ జిమ్మిన, గుం... 27

క. పండ్రెండుకండ్లదేవర
తండ్రిశరాసనము రామధరణీశుండున్
దండింపఁ బోవునప్పుడు, గుండ్రాతికి... 28

*పాపటకాయలోన నొకబాలుఁడు సింగము వేఁట లాడెడిన్.

ఉ. ఏపున మేము కొందఱము ఏనుఁగువైరుల వేఁటఁబోవఁగా
కోపముభంగి నున్న దొకకొండబిలం బది చొచ్చిపోవఁగా

దీపముభంగి నున్న దొకదివ్యపురత్నము దెస్తిమింతినీ,పా...

*ఏకాదశినాఁడు సప్త మేడే గడియల్.

క. ఓకాంత! నాదు పెనిమిటి
యేకాంతనో చూడఁ బోయి నేటికి నాల్గే
చేకొని లెక్కింపుము నేఁ, డేకాదశి... 30

*చందురులో నిజ్రి నేలచంగలి మేసెఁ.

క. కందర్పహరుఁడు నరుఁడును
పందికినై పోరిపోరి పరిపరిగతులఁ
కిందైనహరునిజూటము, చందురులో... 31

*కుందేళులు రెండువచ్చి కుచములఁ గఱచెఁ.

క. కందర్పుని పూఁదోఁటను
జందనముఖు లిద్దఱొచ్చి చతురత మెఱయఁ
నందంది పూలుగోయా, కుందే... 32

*భామాకుచమండలంబు భస్మం బాయెఁ.

క. కామాతురుఁడై జంగము
ప్రేమంబున బూతిఁబూసి ప్రియ మలరంగాఁ
గామించి కౌఁగిలించిన, భామాకుచ... 33

*కాకరపూపూచి నిమ్మకాయలు కాచుఁ.

క. కాకర కేటికి యుదకము?
చేకొని యోకొమ్మ! నిమ్మచెట్టుకుఁ బోయవే
కాకరకాయలు కాచును, కాకరపూ... 34

*మార్తాండుండపరాద్రిఁగ్రుంకెనిదిగోమధ్యాహ్నకాలంబునఁ.

శా. కీర్తింపం దగు రాముసాయకమహాగ్నిజ్వాల శుంభఁ నిశా
వర్తిఁ రావణుఁ గాంచి నారదుఁడు దేవాధ్యక్షుతోఁబల్కెని

ల్లార్తిం బొంద మిముం జయించఁగద మున్నత్యుగ్రుఁడై దై
త్యుఁడా, మార్తాండుం... 35

*కప్పను జూడంగఁ బాము గడగడ వణఁకెన్.

క. కుప్పలకావలిలోపను
చెప్పులుకట్టుయును బూని శీఘ్రముతోడం
జప్పు డగుచు వచ్చెడి వెం,కప్పను... 36

*నిప్పున నొకచేరెఁ డంత నెత్తురు గాఱెన్.

క. కుప్పించి వెలుగు దూకిన
గొప్పగుములు నాటె నిపుడు కోమలి వేగన్
ఉప్పుగొని రావె కాతము, నిప్పున నొ... 37

*రండాగమనంబుఁ జేయ రమ్యంబ యగున్.

క. కుండినపురమున రుక్మిణి
చెండికకుం బూజనంబుఁ జేసెడివేళన్
అండజవాహనుఁ దోడ్కొని, రం డాగమ... 38

*నెలబాలను జూచి బాల నెలబాలాయెన్.

క. కలికీ! శిశు వెన్నాళ్లదె
నెలకొని వివరింతు రేపు నెలపొడపుగదే
చెలి నీళ్లాడగమునుపటి, నెలబాల... 39

*కమ్మలు మోకాళ్లు దాఁకి ఘులుఘులు మనియెన్.

క. కొమ్మను మదనుం డపుడు జ
వమ్మున నీలోత్పలములవడిఁ గురియంగా
సొమ్మసిలి మోము వంచిన, కమ్మలు... 40

*మట్టాకున విడెము సేయ మనసాయెఁగదే.

క. కొట్టన్నము ఘృతసూపము
బట్టెలపెరుఁ గూరుగాయ పచ్చడితోడన్
బిట్టుగ భోంచేస్తిమయ్యా, మ... 41

*మామిడి నిలువెల్లఁబూచి మారేడాయెన్.

క. కోమలినూతనవేళను
చీమలు పదికోట్లు గూడి చిందులు ద్రొక్కన్
మామా! మామిడిపూసెను, మా... 42

*చూతుమె లవుఁడాయటంచు సుందరి పలికెన్.

క. ఖ్యాతిగలరామచంద్రుఁడు
చేతోమోదంబుతోడఁ జెలఁగుచు నెంతో
ప్రీతిగ నిటుచనుదెంచిన, చూతుమె... 43

*వీపునఁ జండ్లుండు గోళ్ల వెండ్రుక లుండున్.

క. గోపాలకృష్ణమూర్తిని
గోపిక యొకనాఁడు ముందుగొని తలకురులన్
బ్రాపుగఁ జిక్కులు దీర్పఁగ, వీపున... 44

క. ప్రాపని నమ్మినయొకసతి
కాపేయముచేత వచ్చి కడుమోదముతో
రూపవతి పేలుచూడఁగ, వీపున... 45

*చుక్కలలో నొక్కనక్క సుడివడితిరిగెన్.

క. చక్కనగోవర్ధనగిరి
నక్కజముగఁ గృష్ణుఁడెత్తె నావులకొఱకున్
గ్రక్కున గిరి మిన్నందిన, చుక్క... 46

*పంచాస్త్రునిగేహమందు భానుఁడు వొడమెన్.

క. చంచలలోచన రాతిరి
సంచారముఁ జేసినట్టిసందడిపడకో
పంచైన మూసికోనవే, పంచా... 47

*ఆణిముత్యంబు మీసమం దమరియుండె.

తే. చంద్రశేఖరుఁ డొకనాఁడు శైలపుత్రి
యధరబింబము చుంబించునవసరమున
గిరిజనాసాగ్రమందున మెఱయుచున్న, ఆణి... 48

కాంతామణిచంటిమీఁదఁ గాకర మొలచెన్.

క. చింతామణి యనుబాఁపఁడు
పంతంబున గోడమీఁదఁ బ్రతిమను వ్రాసెన్
అంతట వర్షము గురిసెను, కాంతా... 49

*కన్నులలోఁ జన్నులమరెఁ గాంతామణికిన్.

క. చిన్నవి ఝషకంబులు గొని
చెన్నలరఁగ బెస్తవారిచిన్నది రాఁగా
పన్నగఱొమ్మునఁ గలవల, కన్నుల... 50

*కన్నెరికము చెడకమునుపె గర్భంబాయెన్.

క. చిన్నది పండ్రెండేండ్లది
యెన్నఁడు రతికేళిసుఖము నెఱుఁగక మునుపే
వెన్నున తామర పుట్టెను, కన్నె... 51

*కుందేలును కోడిపిల్ల గుటుకున మ్రింగెన్.

క. చందనగంధులు ముగ్గురు
మందారపుఁదోఁటలోన మాపటివేళ
న్నందంది పూలుగోయా, కుం... 52

*పులు లావులు గూడి యొక్కపాలమున మెలఁగెన్.

క. చెలువుగ విశ్వామిత్రుని
యలఘుతపోమహిమనతనియాశ్రమమందున్
బలుసింగము లేనుంగులు, పులు... 53

*కామినికుచమధ్యమందు గరుడుండాడెన్.

క. చేమంతిచెట్టుక్రిందను
భామామణి నిదురపోవఁ బయ్యెదజారన్
రోమావళి పామోం యని, కామిని... 54

*కప్పం గని శేషుఁ డంత గడగడ వణఁకెన్.

క. తప్పక చూచి ఖగేంద్రుఁడు
నొప్పుగ నామింటికెగిరి యొయ్యన చనుటన్
అప్పుడు రెక్కలనీడం, గప్పం... 55

*ఉత్తరమున సూర్యదేవుఁ డుదయం బాయెన్.

క. తత్తరపాటున రావణు
మత్తుండై సీతఁ గొనుచు మహిలో కపులున్
ఎత్తెఱఁగు తిరిగి లంకకు, నుత్తర... 56

*అమవసనాఁటిరాత్రి నొకఁయుంగన సూపెను జందమామనున్.

చ. తమసముమించుచేయెడలదానవహోమగృహంబు వానర, ప్ర
ముఖులెఱుంగుటట్టులల వే(?)శ్యశిఖామణి కెద్దిసొమ్మయో, కమ
లసుగంధిమన్మథునిగన్నదొ బెబ్బులియేడనుండునో, యమ...

*కోమలికుచగిరులమీఁద గోవులు మేసెన్.

క. తామరసనేత్ర మేల్కొనఁ
దామరసాప్తుండు వొడిచెఁ దగ దీకవ్వేల్
ప్రేమాలింగితరాధా, కోమలి... 58

*కొడవటిపిడి యర్ధరాత్రి కోడై కూసెన్.

క. తొడమీఁద నాఱుకుఱుపైఁ
బుడమిజనుం డొకఁడు నిదురఁ బోవుచు నుండం
బడె దానిమీఁద నొక్కటి, కొడ... 59

*భక్షించెను జోడు మెట్లు పాపంబొట్లూ!

క. దక్షిణ లిచ్చే వేళల
రక్షలు నే విడిచి రాజువద్దికిఁ జనఁగా
తక్షణమున శునకము మఱి, భక్షిం... 60

*గర్భములో నుండి వెడలెఁ గములాప్తుఁ డొగిన్.

క. దుర్భరవేదన సలుపక
యర్భకుఁ డుదయించు ననుచు నతిమోదముతో
నిర్భరత నుండెఁ బ్రాక్సతి, గర్భ... 61

*దోగ్ధ్రీధేనువుగర్భమందు బులికందు ల్పుట్టెనుప్రాక్కృతిన్.

శా. దోగ్ధ్రీశాంతతపోదయాగుణనిధీ తేజస్విపాపాటవీ, దగ్ధ్రీత్యా
నలుఁడైనకశ్యపునకువ్యగ్రస్వుఁడై యాఁగభుగ్ధ్రీశుల్ సుతు
లుద్భవించిరి బిడౌజా వల్గి వీక్షించితే, దో... 62

*కుటిలాలకయొడమకన్ను కుడికన్నాయెన్.

క. నిటలమున నీవు దాల్చిన
పటుతరకస్తూరిరేఖ బహుపతిచేత
న్నటునిటు జాఱినచెమటకు, కుటి... 63

*ఏతపుఁగొమ్ముమీఁద నొకయేనుఁగుసింగము వేఁట లాడఁగన్.

ఉ. నూతిజలంబులోన నొకనూరుశిరంబులయొద్దు మేయఁగా
నాతిపయోధరమ్మునను నల్లనిచంద్రుఁడు గాయుచుండఁగాఁ
గోఁతికిఁ బిల్లికూనకునఘోరపువైరము గల్గుచుండఁగా...

*వంకాయను జెఱకురసము వడియుచునుండెన్.

క. పంకజముఖిగురుకుచములఁ
బొంకముగా గురియొనర్చి పూవిలుకాఁడున్
ఉంకించి శరము దొడిగిన, వంకాయను... 65

*తలకాయలపులుసు తాగి తనిసిరి బాపల్.

క. పలుకూరి దేవళంబున
సలలితముగ మొన్నఁ జేయుసంతర్పణకుం
దొలుతను మిరంపిన చిం, తలకాయలపులుసు... 66

*వెన్నెలయెండయుం గలసి యేకముఖంబుననుండె నత్తఱిన్.

ఉ. పన్నుగ విష్ణుబ్రహ్మలును పర్వతరాట్ఖగరాజదేవతల్, మిన్నున
నున్నసూర్యశశి మేదిని గూడ మహారథుండునై, పన్నగభూ
షుఁడా త్రిపురమందిరులన్ బరిమార్చినప్పుడున్, వెన్నె...

ఉ. మున్ను సురాసురుల్ జలధిమూకలు గట్టుకత్రచ్చునప్పుడున్
వెన్నుఁడుమోహనాకృతిని వేల్పులకున్ సుధఁబోయునప్పుడున్
బన్నగభూషుఁడా త్రిపురమందిరులంబరిమార్చినప్పుడున్...

*పంచాంగము చూచి లంజ పక్కన నవ్వెన్.

క. పంచమినాఁ డొకవిప్రుఁడు
కంచముఁ దా కుదువఁబెట్టి కామాతురుఁడై
మంచముపై రతిసేయఁగ, పం... 69

క. పంచమినాఁ డొకవిప్రుఁడు
అంచితముగఁ జెట్టునెక్కి యాకులుకోయన్
కించిత్తు పంచ దొలఁగిన, పం... 70

*బడబానలపంక్తిమీఁద పచ్చిక మొలచెన్.

క. పడఁతిరో నవమేఘంబులు
విడిఁబడి జడికసరుపట్టి విలయపువానల్
జడిఁబట్టి కురియ గోడలు, బడబానల... 71

*ఇంకంగస్తురిబొట్టు పెట్టుకుము తన్వీ! ఫాలభాగంబునన్.

శా. పంకేజానన! నేటిరేయి వినుమీ పంతంబుతో రాహువున్
శంకాతంకము లేక షోడశకళాసంపూర్ణనేణాంకునిం, బొంకం
బార్పదనంచుఁబల్కినఁ దగన్బొంచుండి నేవింటి నీ, విం...

*కన్నకుమారునిన్ మగనిగాఁ గనె సజ్జనులెల్ల మెచ్చఁగన్.

ఉ. పున్నమనాఁటిరేవెలుఁగుఁబోలు మొగంబు మెఱుంగుసిబ్బెపుం
జన్నులు వాలుఁగన్నులును జవ్వనముం గలబాణుపుత్త్రి, పీ
రున్నగరాజధీరుననిరుద్ధకుమారునిస్వప్నమందుఁదా, కన్న...

*శంఖంబుల్ దివినుండివచ్చె నిదిగో జంబూఫలప్రక్రియన్.

శా. ప్రేంఖత్ప్రేమనుసత్యభామకొఱకై కృష్ణుండునీరేజరా, ట్కం
ఖాణంబు వదల్చికల్పకము వేగం దేఁగఁదద్వాసనా, రింఖాయు
క్తములై మిళిందములు పేర్మిం బద్మసంఖ్యల్ మహా, శం...

*పందే నాకిష్టమనుచు బాఁపడు పలికెన్.

క. పొందూర నొక్కవిప్రుని
విందుకు రాఁబిలిచి నీకు వేడుకతోడన్
ఇందెందు నిష్ట మనఁ బ, ప్పందే... 75

*పరకాళాకుట్టుఱవికె ఫక్కునపగిలెన్.

క. పొరుగూరుపోయి వచ్చిన
యరుదగుతనమగనిఁజూచి యతిమోదముతో
గరిపాడిచి గుబ్బ లుబ్బిన, పర... 76

*మరుఁడు ద్రోనఁ జూపె యముఁడు కింకరులఁ జూపె.

తే. భరతకులవీరుఁ డయినట్టిపాండురాజు
మాద్రిపై దృష్టి నిలిపిన మగువ యంత
వలదు వల దని వారింపవాంఛగరిమ, మరుఁడు... 77

*ధారములేనిహారము నితంబిని నీ కెవ రిచ్చెఁ జెప్పవే.

ఉ. భూరివివేకులౌవిటులఁ బూఁబొదరిండ్లను గూడివారిచేఁ, గో
రినభూషణంబుఁ గొని కోమలి ధారుణి వై తివందులో, హీర
ము లుల్లసిల్లఁగ మహీప్రవరుల్ వినుతింపఁబచ్చులా,ధార...

*కుంచములో బోతునక్క కూనలు పెట్టెన్.

క. మంచివి కుంచెడు సెనగలు
మంచముపై నెండఁబోసి మఱచితి విపుడే
పెంచినది తల్లి యొక్కటి, కుంచ... 79

*గుఱ్ఱానికి రెండుకాళ్లు గోడికిని వలెన్.

క. మఱ్ఱికడ రెండుకాళ్ల కు
కుఱ్ఱఁడు చో టడుగఁ గోడి కొనియిచ్చితినో
సఱ్ఱాజ అట్లు కా దెక, గుఱ్ఱాని... 80

*అనిరుద్ధుఁడు నెమలి నెక్కి యంబుధి దాఁటెన్.

క. మనసిజనందనుఁ డెవ్వఁడు
అని షణ్ముఖుఁ డెద్ది నెక్కి యరుల జయించెన్
హనుమంతుఁ డేమి సేసెను, అని... 81

*ఉత్తరమున భానుబింబ ముదయం బయ్యెన్.

క. మత్తాలి నిదురఁ బోవఁగ
దత్తరపడి నిదుర లేచి తమ్ముఁడ లేలే
చిత్తరువు వ్రాయఁబోవలె, ఉత్తర... 82

*యేనుఁగుకొమ్ముమీఁదఁ బదియేనుఁగులున్నవి క్రీడసల్పుచున్.

ఉ. మానవనాథ! నీ వనుప మత్తగజంబుల వేఁటఁ బోవఁగా, నే
నొకపర్వతంబుఁగనియెక్కఁ దొడంగినఁగుంజరంబుదా, భాను
కులేశ మమ్ముఁగని పాఱఁ దొడంగినఁబట్టి తెస్తిమీ, యే...

*కుందేటికిఁ గొమ్ములైదు కుక్కకుఁబోలెన్.

క. ముందిస్తి కుక్కపిల్లను
నందముగాఁ బసుపుకొమ్ము లయిదింటికినిన్
పొందుఁగఁ గొను మీవిధమున, కుందేటికి... 84

*వేకటిలేక బిత్తరియు బిడ్డఁ గనెన్ గగనస్థలంబునన్.

ఉ. మూకలు గూడి క్రౌంచములు ముందఱఁబోవుచు నుండ నొ
క్కటిం,జోకగ గ్రుడ్డుఁబెట్ట నొకసూర్యకరం బిది దాఁకి పిల్ల
యై,యీఁకలువచ్చితల్లికడకేఁగవడింజనెనైదునాళ్లలల్...

*గుండప్పుడు వడిగ నడిచెఁ గొమ్ములమీఁదన్.

క. మెండుగ శుకపికశారిక
తండంబులు బలసికొలువ దళవాయియువం
తుం డెదుట నడవన ననం, గుండప్పుడు... 86

*రాధేయుఁడు నందినెక్కి రావణుఁగూల్చెన్.

క. యోధ యెవఁడు కురుసేనకు
మాధవసఖుఁ డెద్ది నెక్కి మఱివిహరించున్
సాధించె నెవని రాముఁడు, రాధేయుఁడు... 87

*కుంజరయూథంబు దోమకుత్తుక చొచ్చెన్.

క. రంజనచెడి పాండవు లరి
భంజనులై విరటుఁ గొల్వ పాల్పడి రకటా!
సంజయ! విధి నేమందును, కుంజరయూథంబు... 88

*అక్కా! రమ్మనుచు మగఁడు నాలిం బిలిచెన్.

క. అక్కసివలె యిప్పొద్దున
మెక్కుచుఁ దిరిగెదవు కాలిమెట్టున నిన్నున్
గుక్కక మానను దసి నీ, అక్కా... 89

క. వక్కాకు మడిచి వేసుక
చక్కెరవిలుకాని కేళిసలుపుద మనుచున్
చక్కనిముద్దులమఱఁదలి, యక్కా... 90

*భార్యలిద్దఱు శ్రీరామభద్రునకును.

తే. రావణుని సంహరించియు రాజ్యమునకు
నంగనయుఁ దాను నభిషిక్తుఁడై వెలుంగ
హారతిచ్చిరి ప్రేమతో హారునిముద్దు, భార్య... 91

*కోతికినిం గొమ్ము లాఱు గుఱ్ఱమునకు వలెన్.

క. రాతిరొకహయము నమ్మితి
నాతురపడి హస్తికొమ్ము లాఱింటికినిన్
ఈతఱిఁగొనుగో లిచ్చెద, కోతికినిం... 92

*నూఱున్నప్పదియాఱుకన్నులమరెన్ రుద్రాణివక్షంబునన్.

శా. రారమ్మంచుఁగుమారునంకముపయిన్ రంజిల్లఁగానుంచి వి
స్తారోద్యద్ఘనవక్త్రపంచకముతో శంభుండుఁ దత్కాంతయు
న్నారూఢిన్ ఘనపంచరత్నపతకం బాలోకనంబేయఁగా...93

*రుక్మిణిచను మొనలమీఁద రోఁకలి నిలిచెన్.

క. రుక్మిణిదేవిని నెత్తుక
రుక్మిణిపతి పోవుచున్నరూఢిగ నపుడే
రుక్మియనువాఁడు తాఁకిన, రుక్మిణిచను... 94

*రాగా తమ్ముఁడ రారయన్న యనిభర్తం బిల్చెఁ బ్రాణార్థియై.

శా. లేరామామణి రాజసూయమునదంద్రిన్ జేయరాముద్ధుశ్రీం
గారిం బన్నడిగద్దె పీఠమున వేడ్కన్నిల్పి రాస్వామికిన్, వీరుం
డై హరునెత్తి మొత్తినధనుర్విద్యాగురుస్వామికిన్, రా...

*తలలో క్కైబదినాల్గు కానఁబడియెన్ దర్గౌరివక్షంబునన్.

మ. లలితాకారుఁ గుమారు షణ్ముఖునినిన్ లాలించి చన్నిచ్చుచో
గళలగ్నగ్రహరత్నదీప్తకలికాగాంభీర్యహేమాంచితో, జ్వల
రత్నప్రతిబింబితాననములన్ శంభుండు వీక్షించినం, దల...

*పలుకులుగూబలకుమిగులపండుగ నేసెన్.

క. లలితాంగిపంజరమ్మునఁ
గలచిలుకల హెచ్చరింపఁ గడుమధురముగాఁ
జిలుకలు కలకలపలికెడు, పలుకులు... 97

*వజ్రము పచ్చయ్యె పచ్చ వజ్రం బాయెన్.

క. వజ్రమయా! నీహృదయము
ఈ జ్రాప్రాసంబు కవుల కియ్యం దగునా
వజ్రిసభ గరుడియాడఁగ, వజ్రము... 98

*పడమటికొండమీఁద నొకపద్మదళాక్షికి మొల్చె శప్పముల్.

చ. పడిగలదండిరక్కసులవాదున భాస్కరుఁ డెందుఁ గ్రుంకు నీ
పుడమిని సర్వలక్షణసమున్నతి గల్గు నెలంతలెందఱో, పడ
తికి మన్మథాలయముపైనను నేమది యంకురించెనా, పడ...

*రాతికిఁ గోతిపుట్టె రఘురామునికై వడి సీతకై వడిన్.

ఉ. వాతసుతాఖ్యచేఁ బరగి వాసవవైరులు భీతిఁ జెందఁగా, ధా
త్రిసుతానురాగమునధైర్యము శక్తియు విక్రమంబువి, ఖ్యా
తి చెలంగ రావణుని పెంపడఁగింపను ధీరుఁడై పురా. రా...

*రాతిరివేళ భాస్కరుఁడు రమ్యముగానుదయించెఁదూర్పునన్.

ఉ. వాతతనూజ! భానుసుత! వాలితనూభవ! వహ్నిపుత్రకా
సేతువుగట్టుకాల మిదె శీఘ్రముగాఁ గొనిరండు కొండ లీ
రీతిగనిద్రఁబోఁదగదు లెండిక నిద్దురపోవఁగానగున్, రా...
*పసిఁడిసలాకు తీఁగెకును పర్వతముల్ వికసించి నవ్వగన్.

చ. విసువక పల్లవాళి దిని వేడ్కఁ బికంబులు మ్రోయఁగావసం
తసమయ హేమకారకుఁడు తద్దయు వేడుకభూషణంబులం
బపవనలక్ష్మిఁ గూర్చుకొనభాసిలు సంపగిపువ్వు పేరిమేల్, ప...
*ఆకులు పోకలుం గలుగ నంతియచాలును సున్నమేటికిన్.

ఉ. శ్రీకరకీర్తిహార! గుణశేఖర! కొమ్మనమంత్రి తిక్కనన్
రాకలుగోరిముగ్ధయును రాగముచెందినమన్మథాగ్నిచేఁ
బ్రాకటమైనముత్యములు పాకములైనవి వేగతేవయ్యా,ఆ...
*ఏకాదశినాఁడు సప్త మేడేఘుడియల్.

క. శ్రీకాంతునిదిన మెన్నఁడు
రాకొమరుని కెద్దిప్రియము రథతిథి యెన్నం
డేకొలఁదికన్నమలుగును, ఏకా... 104

*రమణికుచంబుమీఁద నొకరంపముకత్తియు రాజహంసయున్.

చ. సమరతిచేయువేళఁ బతిసంభ్రమమంతయుఁజూచి యాత్మలో
గుములుమనంబుతోడుతను గూర్మిబయల్ పడనీక వేగమే
కమలదళంబులో సిడిన కస్తురిచే లిఖియించి చూపినన్, ర...
*రతి సేయఁగ రమణి నవ్వె రమణుం డేడ్చెన్.

క. సతియొక్కతె రేపల్లెను
బతితో రతికేళి సేయఁ బద్మాక్షుఁడు దాఁ
బతి నీడ్చి వేసి తానే, రతిసేయఁగ... 106

*దుగ్ధపయోధిమధ్యమున దుమ్ములు రేఁగె నిదేమిచోద్యమో.

ఉ. స్నిగ్ధపువర్ణుఁడీశ్వరుఁడు చిచ్చుఱ కంటనుపంచబాణునిం, దగ్ధము చేసె నంచువిని తామసనేత్రుఁబు మ్రోలనున్న యీ, ముగ్ధ పులచ్చి మోదుకొనె మోహనగంధము పిండిపిండియై...

*ఈ తాకులగుడిసెలోన నినుఁ డుదయించెన్.

క. సీతాపతిపూఁదోఁటకు
నేతా మెత్తేటివేళ యిప్పుడె వచ్చెన్
ఘాతా పడుకున్నావా, యీతా... 108

*చూతుమె లవ్వుఁడా యటంచు సుందరి పలికెన్.

క. సీత తన ప్రియతనూజుని
నాతియుఁ జేరఁగఁ బిలిచి యారా యనుచున్
ఖ్యాతిగ రామునిగుఱ్ఱము, చూతు... 109

*మీనాక్షికిఁ గుచములాఱు మీనశరీరా.

క. సూనశరుఁడు నారసమునఁ
బూని కుసుమకందుకములఁ బొసగించె ననం
గాను విలసిల్లె నంతయు, మీనాక్షి... 110

*వర్షాకాలమువచ్చె గ్రీష్మమువలెన్ వైశాఖమాసంబునన్.

శా. హర్షం బెల్లగు కృష్ణదేవుఁ డిటకై
యబ్జాక్షిరాదాయె సా
మర్షాహంకృతి చంద్రుఁ డేచుతఱి భీ
మద్వేషనామోగ్రదు
ర్ధర్షక్రూరనిశాతఘాతనవచూ
తవ్రాతబాణావళీ, వర్షాకాలము. 111

*మతిలేనినరుండు మిగుల మన్నన వొందుఁ.

క. హిత మాచరించువారికి
హిత మొనరించుచును సుజనహితుఁ డగుచును దు
ష్కృత మెప్పుడు సేయను సం, మతి... 112

సీ. మామనోహరుఁడు మామనోహరుఁడు
మారగురుండు కుమారగురుఁడు
మామనోహరుఁడు మామనోహరుఁడు
మారగురుండు కుమారగురుఁడు
మామనోహరుఁడు మామనోహరుఁడు
మారగురుండు కుమారగురుఁడు
మామనోహరుఁడు మామనోహరుఁడు
మారగురుండు కుమారగురుఁడు

‡ గీ. ... ...
... ...
... ... 113

*నీతరముగాదు కలహించి నిర్వహింప
చల్లపట్టాభిరామ నీచగుణధామ.

సీ. విజయరామక్షమావిభు మెచ్చి భాసిల్లె
ధరణిలో మా ప్రపితామహుండు
గంగాభవానిని గడుదిట్టయై తిట్టి
ఖ్యాతిఁ జెన్నొందె మా తాతయొకఁడు
వెలయంగ మగటిపల్వెంకను బడఁదిట్టి
తగఁ దెగటార్చె మాతండ్రిగారు

---

‡ గీతపద్యము దొరకలేదు.

ఆరీతిగాదిట్టి యమపురంబునకును
నిన్నుఁ బంపఁదలంచి యున్నవాఁడఁ
గీ. కాచుకొమ్మిటుమీఁద నఖండచండ
దారుణోద్దండకవితాగభీరశక్తి, నీతరము... 114

*చరమును రేగ మేఁక మెడచన్నులవంటివి రెండుమాన్యముల్.

చ. గరిసెలు వ్రాతగానిమఱిగంపెఁడెఱుంగము మన్యదేశముల్
తిరిగి యభీష్టవస్తువులు దెచ్చి భుజింతుము సర్వకాలమున్
సురుచిరసత్కవిత్వనిధి సూరకవీంద్రునకేలగల్గె గం,చర...

*ఏమి చేయవచ్చు నీశ్వరాజ్ఞ.

గీ. కర్మ మెవరికైనఁ గడఁ ద్రోవఁగా రాదు
ధర్మరాజుఁ దెచ్చి తగనిచోటఁ
గంకుభట్టుఁజేసెఁ గటకటా! దైవంబు, ఏమి... 116

*కులకాంతకు సాటిరారు గుబ్బలచెన్నా.

క. వెలివిద్య లెన్ని యైనను
గులవిద్యకు సాటిరావు కుంభినిలోనన్
వెలకాంత లెంద ఱున్నను, కుల... 117

*రావే! ఈశ్వర! కావవే! వరద! సంరక్షించు భద్రాత్మకా!

శా. లా వొక్కింతయు లేదు ధైర్యము విలో
లంబయ్యెఁ బ్రాణంబులా
ఠావుల్దప్పెను మూర్ఛవచ్చెఁ దనువున్
డస్సెన్ శ్రమం బయ్యెడిన్
నీవే తప్ప నితఃపరం బెఱుఁగ మ
న్నింపం దగున్ దీనునిన్, రా... 118

*రావే! మానిని! కావవే తరుణి! సంతసించు చంద్రాననా!

శా. పూవిల్కాని సరోజబాణముల సంభోజారి మైచాయలన్
భావం బెంతయు దస్సె మేనుబడలెన్ దాపంబు రెట్టించెనే
నీవాఁడన్ మధురాధరంబొసఁగవే నిక్కంబు నన్నేలవే, రా...
*కో" యంచుం దొలికోడికూయుదనుకం గోపంబె బింబాధరా.

శా. ఆయెం బోయె నిఁ కేల నావలనఁ దప్పేమాట సైరింపవా
ఔరో కానము నీమనంబు; దయ మీఱంబల్కనింతైన; నీ
ప్రాయం బేటికి నిన్నుఁ బాసినఁ దృణప్రాయంబ యో "కొక్కరో
కో"యంచుం దొలికోడికూయుదనుకం గోపంబె బింబాధరా.

తెలుఁగుసమస్యలు సంపూర్ణము.

Acc. No.
Class No.
Book No.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1953.